

KULTÚRA ÉS KÖZOKTATÁS¹

PÁLINKÁS JÓZSEF

Aszellem embereinek, a köz oktatásáért és a köz neveléséért felelősséggel viseltetők feladata ma Magyarországon pedagógiai feladat. Fel kell ébreszteniük magukban a szunnyadó hivatásérzést, példát kell mutatniuk, és tudatos szellemi igényérzettel kell megtölteniük az emberek lelkét.

„A kultúrpolitika hosszúlejárátú váltó, a kultúrpolitika sajátságos neme a politikának, ahol hosszú ideig büntetlenül lehet komoly hibákat elkövetni...” – mondta a legnagyobb álmú kultuszminiszter. Nem kevesebbre vállalkoztunk, mint arra, hogy ezt a hosszú lejárátú váltót – hogy *ne kövessünk el komoly hibákat* – a kultúrpolitika legfontosabb területén, a közoktatásban is az értékek és igényesség jegyében állítsuk ki.

Ehhez a XX. század végének értékvákuuma és erkölcsi relativizmusa helyett újra erőssé kell tennünk magunkban a nemzeti kultúrpolitika gondolatát.

Egy nemzeti kulturális stratégia megalkotásához kevés a politikusi nekimenés bátorsága: alkotó kitartásra van szükség. A stratégiaalkotás lényege a végiggondolás: hogy tudjunk és merjünk gondolatsorokat végiggondolni; ne álljunk meg ott, ahol az érvelésünk szempontjából az éppen kellemes, és kommunikáljuk nagy sietve; hanem merjünk továbbhaladni logikusan a gondolat útján akkor is, amikor az már az ismeretlenbe, az igazi nehézségek területére vezet; s legyen kitartásunk újrakezdeni a végiggondolást, amíg csak el nem érkezünk egy világos szellemi alapvetéshez.

Olyan nemzeti kultúrpolitika megalkotásába fogtunk, amely örök értékeken alapuló világos szellemi alapvetés, amely képes egyszerre emelni az egész nemzeti közösség erejét és keretet adni a kultúra kiemelkedő alkotásainak megszületéséhez, s a világnak történő bemutatásához. Amelyből kitetszik, hogy a kultúra a nemzet összetartó ereje, s anyagi és szellemi jólétének forrása. Olyan kultúrpolitikát képzeltünk el, amelyben egységben tekintjük a nevelést, az oktatást, a közművelődést, a kiemelkedő tudományos és művészeti alkotásokat és sportteljesítményeket. Ezen egységbe bele kell, hogy tartozzék a hagyományainkon alapuló – és megővendő – mindennapi kultúránk, és a közösségeink életébe beékelődő média kultúrává szelídítése.

Nap mint nap hallhatjuk, olvashatjuk a tudásalapú társadalom jelszavát. Meggyőződésem, hogy sokkal inkább *műveltség* alapú társadalmat kell építeni, hiszen a tudás pragmatizmusán túl a műveltség viselkedésmintát is ad. Csak a *műveltség reflexével* sajtátható el az a *szellemi magatartás*, amellyel az ember túlléphet a mindennapi anyagiasság és az eltömegesedés válságán. Tisztelt Hölgyeim és Uraim, a mi feladatunk, az Önök feladata ezen műveltségi reflex kialakítása.

Régóta vetekszik egymással az a *két felfogás*, amely a mai Magyarország *szellemi térképét* is megrajzolja. Az egyik szerint a *nemzeti hagyomány* megtartó, a másik szerint visszahúzó erő. Az egyik épít a *keresztény erkölcsre és hagyományokra*, a másik a vallást a magánszférába száműzi. Az egyik arra helyezi a hangsúlyt, hogy a *nemzet alkotóereje* kibontakozhasson, a másik arra, hogy a „lakosság” jó fogyasztóvá váljék. Az egyik számára a társadalom *egyének és közösségek harmonikus egysége*, a másik a társadalmat egyének összességének tekinti, és akarva-akaratlan arctalan, jellegtelen, befolyásolható tömeggé teszi: nemrég még proletárokká, manapság pedig fogyasztókká. Ez a vetélkedés sokszor szűk elitek között folyik, az átlagember számára érthetetlen módon és nyelven. Értelmiségi felelősségünk arra kell indítson minket, hogy világossá tegyünk, melyik felfogásnak pontosan mi a következménye az egyénre és a közösségre. Rajtunk múlik, hogy melyik felfogás kerekedik felül.

A nemzet műveltsége a nemzeti kultúrához való tartozás erősségét jelenti. Olyan kötődés ez, amely a szívekben, lelkekben gyökerezik, és a történelmi múltból, hagyományainkból táplálkozik. Egy nemzet életében az *igazi eszményektől és értékektől való elfordulás* jelenti előbb a szellemi, majd a civilizáció áttételein keresztül a gyakorlati *dekadenciát*.

Egy nemzet műveltségének igazi tartalmát nem csupán a csúcsteljesítményekben kell mérni, hanem az átlagember szintjén. Egy nemzeti kulturális stratégia célja a nemzet minden tagjának és egészének szellemi jóléte. A köz nevelését, a tanítást, a szó legtagabb értelmében egyszersmind állami és közösségi feladatnak tekintem. Újra a közgondolkodás részévé kell tenni, hogy nem a diplomáért és a fix állás mankójáért kell tanulni, hanem az életben való fölényesebb eligazodás feltételeinek megszerzéséért. *Ez a fölényes eligazodás ma egyszerre egyéni és nemzeti feladat.*

Az európai magyar jövő *folyamatos küzdelem* lesz. Küzdelem az egyéni és közösségi jó életért, a magyarságért, a magyar érdekekért, a magyar kultúráért. Nem Nándorfehérvárnál és nem fegyverekkel kell majd megvédenünk hazánkat – és Európát –, hanem a *Kárpát-medence minden magyarok lakta helyén a szellem erejével.* A magyarság jövője azon múlik, hogy képesek leszünk-e *szellemileg birtokba venni a jövőt.* Hogy képesek leszünk-e a sokféle, gyakran zűrzavarosnak tűnő folyamatok és történések közepette szellemileg ragadni meg a lényegyet. A magyar nemzet előtt álló egyik legfontosabb feladatnak azt tartom, hogy a nemzet tagjait ráébredjünk, hogy *egyéni jó életünk elválaszthatatlan a nemzet jólététől.*

Nem lesz kis feladat! Ma bárhová nézünk, a hagyományok, a rend, a közösségek szétesését látjuk, s harsány és agresszív tanok hirdetik az *egyéni boldogulás kizárólagosságát*.

A mindennapi megélhetésért küzdő ember egykor az összefogásban, a közösségben és – a legáltalánosabb értelemben vett – kultúrában találta meg a *jó élethez vezető eszközöket*. Az emberek, nemzetek felemelkedésének, jólétének – fizikai, szellemi, lelki jólétének – záloga az összefogás, az együttműködés, a tudás, a kulturális emelkedés volt. A *nemzet „jó életének” szellemi feltétele* ma is a legtágabban értelmezett *nemzeti kultúra, a műveltség*.

A műveltség megbecsültsége természetesen koronként változott, csakúgy, mint az, hogy mikor mit tekintettek a kultúra, a műveltség legfontosabb elemeinek, és kik voltak ennek letéteményesei. Az egykori Európában már Arisztotelész is úgy hitte, hogy a művelt ember hősnek, tehát tűrőnek és cselekvőnek is különb, mint a tömegember. Vajon milyen szerepet tölt be a műveltség a huszonegyedik század emberének „jó életében”? És milyen lesz a jövő műveltségi kánonja? Ennek a kérdésnek a megválaszolása a közoktatás előtt álló legfontosabb feladat.

A *köznevelés feladata* tehát, hogy megtanuljunk sáfárkodni legfőbb *szellemi és erkölcsi erőforrásaikkal*, a tehetséggel és a nemzeti kultúránkkal, hogy felvértezzük gyermekeinket az „értésülési ipar” módszerei ellen, hogy ne hagyjuk őket szellemi magukrahagyottságban szörfözni a világhálón.

A nevelésben – a legtágabb értelemben vett állampolgári nevelésben – mint ha visszaszorulni látszana a kötelességi mozzanat a jogival szemben. A nemzet és az állam pozitív erejét az adja, amit a kötelességteljesítő polgárok munkában, áldozatban a rendelkezésre bocsátanak. *A követelményeket támasztó, munkára és jó erkölcsre nevelő iskola megerősítése halaszthatatlan feladat*. Az ilyen iskola természetesen egyszerre fejleszti a képességeket, adja át a rendszerezett és továbbépíthető tudást. A nevelésben szükség van a bátran vállalt hazafias nevelésre. A magyar nyelv és a nemzeti történelem tanításakor át kell adni azokat az eszméket és érzelmeket is, amelyek a magyar nemzet hőseit elhatározásaikra vezették, és ebben megerősítették. Csak azok tudnak közösen átfogóan gondolkodni egy kulturális stratégiáról, akik a nemzeti szellem lényegét a *hivatástudatban* látják, akik fontosnak tartják a kötelességi mozzanatot, akik hisznek abban, hogy a *hivatás felismerése* döntő hatással lehet a nemzeti kultúra alkatára és életére, akik Teleki Pálnak elhiszik, hogy sem a nemzetbe, sem kultúrájába nem lehet beleszületni, sem öntudatlanul befogadni, mert a nemzet és *a nemzeti kultúra nem állapot, hanem feladat*.

Mi tehát a feladat? A szellem embereinek, a köz oktatásáért és a köz neveléséért felelősséggel viseltetők feladata ma Magyarországon *pedagógiai feladat*. Fel kell ébreszteniük magukban a szunnyadó hivatásérzést, *példát kell mutatniuk*, és tudatos *szellemi igényérzettel* kell megtölteniük az emberek lelkét.

Kinek-kinek abban az életközösségben kell hallatnia a hangját, megmutatnia tettekézségét, amelyben él. Feladata ez minden egyesületnek, szervezetnek, intézménynek, amelyik emberek vezetésével, irányításával, eszmeviláguk gazdagításával foglalkozik. Ne hiányozzék hát belőlünk a hétköznapiok bátorsága, *higgyünk abban, hogy értelmiségi felelősségünk van. Hinnünk kell abban, hogy a világ a műveltséggel tehető jobbá, hogy hosszú távon a műveltséggel teremthető meg az egyéni és közösségi jólét.*

A kultúra nem olyan kincs, amelyet pusztá őrzéssel meg lehetne tartani. A műveltséget minden egyes nemzedéknek verejtékes munkával kell újra és újra *kiküzdenie*. Legyenek ebben az elkövetkezendő nemzedék segítségére!

JEGYZET:

¹ Az *Értékek és igényesség* című konferencián (Budapest, 2004. szeptember 18-án) elhangzott előadás írott változata.

